MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA’LIMIGA TAYYORLASHDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING AHAMIYATI

Begmatova Dilnora Almat qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Maktabgacha ta’limning sifat va samaradorligiga erishishga kompentensiyaviy yondashuv, guruhlarni har bir yosh guruhiga mos adabiyotlar bilan boyitib borish, bolalarning kundalik faoliyatini mazmunli va qiziqarli tashkil etish, ularning bo‘sh vaqtlaridan unumli foydalanish, qobiliyatlarini aniqlash va shunga qarab jarayonga ijodiy yondashish, o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar va manbalarni bolalar va jamiyat ehtiyojlariga javob beradigan holatga keltirish maqsadida ratsional va tizimli tahlil qilishni ko‘zda tutadi.

Kalit so‘zlar: bola, kompetensiya, tarbiyachi, pedagog, keys stadi, texnologiya, metod, ota-onalar, hamkorlik, maktab, ta’lim sifati, mashg‘ulot, markazlar

Kishi jamiyatda yashar ekan, u doimo turli insonlar bilan muloqotda,o‘zaro ta’sirda bo‘ladi, bu muloqot jarayonlari esa doimo kishilar guruhida ro‘y beradi. Shuning uchun ham guruhlar muammosi, uni o‘rganish va guruhlarni shakllanishiga oid ilmiy xulosalar chiqarish shaxs psixologiyasining asosiy mavzularidan va muammolaridan biridir. Shaxs ijtimoiy - mavjudot, ya’ni jamiyatning a’zosi, ijtimoiy va shaxslararo munosabatlarning mahsuli, ongli faoliyatning subyekti bo‘lmish individdir. U o‘zining hayoti davomida boshqa kishilar bilan bevosita muloqotda bo‘ladi va bu orqali o‘zining ijtimoiy mohiyatini amalga oshiradi. Bunday muloqot turli xil guruhlarda ro‘y beradi. Har-bir bola yashaydigan ijtimoiy muhit bir emas, balki bir necha qavatdan iborat. Eng yaqin va birinchi qavat oilaviy muhitdir. Oilaga qaraganda kengroq qavatni bolaning tashqari, ya’ni bir qavatni - bolaning

qarindoshlari tashkil etadi. Va nihoyat, eng keng qavat- ijtimoiy muhit hisoblanadi. Undan tashqari bevosita xatti-harakat namunalari, alohida kishilarning mulohazalari orqali emas, balki kitob va gazeta, radio, kino, televideniye, jamiyatda o‘rnatilgan qonun-qoidalar, odamlar, axloq talablar, ma’naviyat, milliy qadriyatlar orqali amalga oshiriladi. Inson - faol mavjudot, u tarbiyaviy ta’sirlar, muhit ta’sirining passiv obyekti emas. Shuning uchun hayotning tashqi sharoitlari, tashqi ta’sirlar inson shaxsini bevosita emas, balki uning muhit bilan o‘zaro ta’siri jarayoni orqali, uning shu muhitdagi faoliyati yordamida belgilaydilar. Shu tufayli muhit, tarbiyaviy ta’sir haqida gapirganda uni, ya’ni insonning tashqi muhit bilan faol ta’sir jarayoni, tarbiyachi bilan tarbiyalanuvchining faol o‘zaro aloqasi sifatida tushunish zarur. Inson faol mavjudot sifatida o‘z shaxsini ongli ravishda o‘zgartirishi mumkin. Shaxsning shakllanishida o‘z-o‘zini tarbiyalash, ya’ni kishining shaxsiy sifatlarini takomillashtirishga qaratilgan ongli ishi katta ahamiyatga ega bo‘la boradi. Shaxs rivojlanishi yangi ijtimoiy muhitga qo‘shilish va u bilan birlashish sifatida tasavvur qilish mumkin. Shartli ravishda bu muhitni doimiy, o‘zgarmas deb qaraladi (masalan, maktabning birinchi sinfi, ishlab chiqarish jamoasi, harbiy qism va hokozo). Nisbatan barqaror bo‘lgan muhitda shaxsning rivojlanishi uchta bosqichni bosib o‘tadi. Bular – adaptatsiya, individualizatsiya va integratsiya bosqichlaridir. Demak, inson shaxs sifatida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi ta’siri ostida shakllanadi. Tajribalarda ko‘rsatishicha, insoniyat jamiyatdan tashqarida haqiqiy taraqqiy etgan inson, shaxs bo‘la olmaydi. Guruhning shaxs psixologiyasiga ta’siri qay yo‘sinda sodir bo‘lishi ijtimoiy psixologiyada ijtimoiylashuv muammosi bilan uzviy bogliq bo‘lsa, bu ta’sirlarning shaxs hatti-harakatlari, xulqida bevosita qanday namoyon bo‘lishi ijtimoiy yo‘l-yo‘riqlar muammosi bilan bog‘liqdir. Ana shular asosida shaxsda shakllanadigan fazilatlar va ularning turli tipdagi shaxslarda namoyon bo‘lishini aniqlagan holda, shaxs xulq-atvorini boshqarish mexanizmlarni ishlab chiqish ijtimoiy psixologiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Shaxs shakllanishining o‘z sohasi, bosqichlari va muassasalari

mavjud: Faoliyat sohasi, ya’ni umr mobaynida shaxs turli faoliyatlarga bevosita yoki bilvosita jalb etilgan bo‘lib, bu jarayonda fan doirasi kengayib, boyib boraveradi. Har bir faoliyat turi individdan maxsus fazilatlarning, malaka va ko‘nikmalarining, bilimlarning borligini talab etadiki, ularni qoniqtirish yo‘lidagi aktivligi unda o‘ziga xos ijtimoiy-psixologik xususiyatlar kompleksini shakllantiradi; Muloqot sohasi, ayniqsa maktabgacha yosh davrdagi va o‘smirlik davrlaridagi muloqot sistemalari bolada bir qancha ijtimoiy hislatlarni paydo qiladiki, uning natijasida u faol hayotiy mavqega ega bo‘ladi, jamiyatda o‘z o‘rnini tasavvur qilishga erishadi; O‘z-o‘zini anglash sohasi, ya’ni "MEN" obrazining yil sayin o‘zgarib borishi jarayoni bo‘lib, avval o‘zini boshqalardan farqliligini, o‘zicha mustaqil harakat qilish, mustakil fikr yurita olish kobiliyatini anglash, sungra o‘z-o‘zini baholash, anglash, nazorat qilish xususiyatlari rivojlanadiki, ular ham faol shaxs psixologiyasining tarkibiy qismidir. Shaxs ijtimoiylashuvi, yuqorida ta’kidlab o‘tganimizdek, bola tug‘ilishi bilan boshlansa-da, sezilarli, samaradorlik nuqtai nazaridan uning bosqichlari farqlanadi. Masalan, birinchi bosqich - mehnat faoliyatigacha bo‘lgan bosqich bo‘lib, unga bolaning maktabgacha yosh davri hamda o‘qish yillari kiradi. Ijtimoiylashuv jarayonida shaxsning “hammadek” bo‘lish obyektiv ehtiyoji namoyon bo‘ladi. Biroq shu bilan parallel ravishda bolada boshqa ehtiyoj - o‘zini o‘z individualligini ko‘rsatish ehtiyoji shakllanadi. Bola uni ifodalash usul va vositalarini qidira boshlaydi, qaysidir ma’noda uni namoyon qiladi, natijada uning individuallashuvi sodir bo‘ladi. Bolaning individuallashuvi - u yoki bu ijtimoiy ahamiyatga ega shaxs xislat va xususiyatlari aynan shu insonga mansub shaklda namoyon etadi. Ijtimoiy o‘zini tutish esa boshqa insonlar intizomiga tashqi tomondan o‘xshashiga qaramay betakror, individuallik qirralarni egallaydi. Shunday qilib, bolaning ijtimoiy rivojlanishi ikki yo‘nalish bo‘yicha sodir bo‘ladi: ijtimoiylashuv (ijtimoiy madaniy tajribani egallash) va individuallashuv (mustaqil bo‘lish). Agar bolani mikromuhitga kiritishda ijtimoiylashuv va individuallashuv jarayonlari orasida muvozanat belgilansa, ya’ni

bola, bir tomondan, mazkur jamiyatda o‘zlashtirilgan me’yor va qoidalarni o‘zlashtirsa, boshqa tomondan unga o‘ziga tegishli individualligini qo‘shsa, muhitda bolaning integratsiyasi sodir bo‘ladi. Agar bolaning guruhga moslashish jarayoni sodir bo‘lmasa, unda o‘ziga ishonmaslik, tortinchoqlik, tashabbussizlik sodir bo‘lishi, bu esa shaxsni jiddiy deformatsiyaga olib kelishi mumkin. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, ijtimoiy muhit ko‘p jihatdan sotsial shart-sharoitlarga bevosita bog‘liq. Muhitning ta’siri aksari hollarda stixiyali ekanligini hisobga olinsa, ta’lim, tarbiya aniq maqsadli ta’sir etish yo‘li bo‘lib, u rejali amalga oshiriladi va muhitdagi voqealikni to‘g‘ri va ijobiy ta’sirini ham vujudga keltiradi. Chunki ta’lim, tarbiyada muhit bera olmaydigan narsalar o‘rganiladi, bilim, ma’lumot egallanishda, mehnat va texnik faoliyat bilan bog‘liq ko‘nikma va malakalar egallanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.O‘RQning 595-sonli “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonuni. 16.12.2019 yil.
2.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 802-sonli “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning DAVLAT STANDARTI” 22.12.2020 yil.
3. F.R. Qodirova, Sh.Q. Toshpo‘latova, N.M. Qayumova, M.N.A’zamova “ Maktabgacha pedagogika” T-2019 132-133 b
4. Asqarova.D.Q. “Bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash metodikasi”T-2020 13-17b
5. Nodira Egamberdiyeva “Ijtimoiy peagogika”. Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy nashriyoti. T: 2009. 51-bet

Anjuman ishtirokchisining talabnomasi.

1.	Muallif(lar)ning ismi, familiyasi va otasining ismi	Begmatova Dilnora Almat qizi
2.	Lavozimi, ilmiy darajasi, ilmiy unvoni.	talaba
3.	Ish/o‘qish joyi	Buxoro davlat pedagogika instituti

4.	Maqola mavzusi	Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati
5.	Sho‘ba tartib raqami	4
6.	Muallifning E-maili	@dilnorabegmatova1@gmail.com
7.	Muallifning telefon raqami	91.831-80-76